ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ DÁMASO RUIZ-JARABO COLOMER

της 4ης Απριλίου 2000 *

1. Το παρόν προδικαστικό ερώτημα υποβάλλεται σε ένα πλαίσιο που χαρακτηρίζεται από την έλλειψη προσαρμογής του νομικού καθεστώτος των γαλλικών αλληλασφαλιστικών ταμείων προς την κοινοτική ρύθμιση που εναρμονίζει τη δραστηριότητα ασφαλίσεως εντός της Κοινότητας. Πρόκειται ειδικότερα για την πρώτη οδηγία περί της ασφαλίσεως, εκτός της ασφαλίσεως ζωής, ήτοι την οδηγία 73/239/ΕΚ [1] (στο εξής: πρώτη οδηγία, οδηγία 73/239 ή απλώς οδηγία), όπως έχει τροποποιηθεί με την οδηγία 92/49/ΕΟΚ [2], τρίτη οδηγία περί της ασφαλίσεως, εκτός της ασφαλίσεως ζωής (στο εξής: οδηγία 92/49 ή τρίτη οδηγία).

Το ερώτημα αφορά κατ' ουσίαν τις συνέπειες της αρχής που αποκαλείται «αρχή της αποκλειστικότητας», που θέτει η πρώτη οδηγία, δυνάμει της οποίας οι ασφαλιστικές επιχειρήσεις οφείλουν να περιορίζουν τον εταιρικό τους σκοπό στην ασφαλιστική δραστηριότητα και στις εργασίες που απορρέουν άμεσα από αυτήν, εξαιρουμένης κάθε άλλης εμπορικής δραστηριότητας (άρθρο 8, παράγραφος 1, στοιχείο β').

Θεωρώ ότι η απόφαση της 20ής Απριλίου 1999, Försäkringsaktiebolaget Skandia [3] (στο εξής: απόφαση Skandia), περιέχει — μολονότι έμμεσα — όλα τα στοιχεία απαντήσεως που ο κοινοτικός δικαστής είναι σε θέση να παράσχει από πλευράς εφαρμοστέας νομοθεσίας.

Η γαλλική νομοθεσία

2. Η εσωτερική νομοθεσία που αφορά τα αλληλασφαλιστικά ταμεία περιέχεται κυρίως στον code de la mutualité (κώδικα αλληλασφαλίσεως) ως έχει βάσει του νόμου 85-773, της 25ης Ιουλίου 1985 [4] (στο εξής: κώδικας αλληλασφαλίσεως).

3. Το άρθρο L. 111-1 ορίζει τα αλληλασφαλιστικά ταμεία ως συμπράξεις μη κερδοσκοπικού σκοπού οι οποίες αναλαμβάνουν την άσκηση δραστηριοτήτων πρόνοιας, αλληλεγγύης και αλληλοβοήθειας υπέρ των μελών τους ή της οικογενείας τους μέσω των

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η ισπανική.

1 — Πρώτη οδηγία του Συμβουλίου, της 24ης Ιουλίου 1973, περί συντονισμού των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων που αφορούν την ανάληψη δραστηριότητας πρωτασφαλίσεως, εκτός της ασφαλίσεως ζωής, και την άσκηση αυτής (ΕΕ L 228, σ. 3).

2 — Οδηγία του Συμβουλίου, της 18ης Ιουνίου 1992, για το συντονισμό των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων που αφορούν την πρωτασφάλιση, εκτός της ασφαλίσεως ζωής, για την τροποποίηση των οδηγιών 73/239 και 88/357/ΕΟΚ (τρίτη οδηγία για την πρωτασφάλιση εκτός της ασφαλίσεως ζωής) (ΕΕ L 228, σ. 1).

3 — C-241/97 (Συλλογή 1999, σ. I-1879).

4 — *Journal officiel de la République française*, σ. 8483.

εισφορών που καταβάλλουν τα μέλη αυτά με σκοπό ιδίως:

— την πρόληψη των αφορώντων το άτομο κινδύνων στον τομέα της κοινωνικής ασφαλίσεως και την αποκατάσταση των συνεπειών τους·

— την ενθάρρυνση της μητρότητας και την προστασία της παιδικής ηλικίας, της οικογενείας, των ηλικιωμένων ή των ατόμων με ειδικές ανάγκες·

— την πολιτιστική, ηθική, ψυχική και σωματική ανάπτυξη των μελών τους και τη βελτίωση των συνθηκών διαβιώσεώς τους.

4. Για την επίτευξη των σκοπών αυτών, τα αλληλασφαλιστικά ταμεία μπορούν να δημιουργούν ιδρύματα ή υπηρεσίες υγειονομικού, ιατροκοινωνικού ή πολιτιστικού χαρακτήρα (άρθρο L. 411-1).

5. Τα ιδρύματα και οι υπηρεσίες που δημιουργούνται κατ' αυτόν τον τρόπο δεν έχουν διαφορετική νομική προσωπικότητα από εκείνη του αλληλασφαλιστικού ταμείου από το οποίο συστήθηκαν, ακόμη και αν οι αντίστοιχες δραστηριότητές τους πρέπει να αποτελούν το αντικείμενο ειδικού προϋπολογισμού και ειδικών λογιστικών βιβλίων (άρθρο L. 411-2). Η λειτουργία τους εξαρτάται από την έγκριση, εκ μέρους των διοικητικών αρχών, ενός κανονισμού που προσδιορίζει τον τρόπο της λειτουργίας τους από διοικητική και οικονομική άποψη. Προς τον σκοπό αυτόν, η Κυβέρνηση μπορεί να εκδώσει, μέσω διατάγματος και κατόπιν προηγούμενης γνωμοδοτήσεως του Conseil d'État («décret en Conseil d'État»), υποδείγματα κανονισμών που περιέχουν τις διατάξεις υποχρεωτικού χαρακτήρα (άρθρο L. 411-6).

6. Προκειμένου να δημιουργήσουν τα ιδρύματα και τις υπηρεσίες που προαναφέρθηκαν, τα αλληλασφαλιστικά ταμεία μπορούν να συστήσουν μεταξύ τους αλληλασφαλιστικές ενώσεις οι οποίες, περαιτέρω, μπορούν να σχηματίσουν ομοσπονδίες αλληλασφαλιστικών ενώσεων (άρθρο L. 123-1). Πλην ειδικών κανόνων, οι διατάξεις που αφορούν τα αλληλασφαλιστικά ταμεία έχουν εφαρμογή στις ενώσεις και στις ομοσπονδίες (άρθρο L. 123-3).

7. Η γενική συνέλευση των ενώσεων και ομοσπονδιών αποτελείται από εκπροσώπους των συμμετεχόντων ταμείων οι οποίοι εκλέγονται όπως ορίζεται στο καταστατικό. Οι αποφάσεις που λαμβάνει νομοτύπως η γενική συνέλευση είναι υποχρεωτικές για τα αλληλασφαλιστικά ταμεία που είναι μέλη τους (άρθρο L. 123-2).

8. Η γενική συνέλευση του αλληλασφαλιστικού ταμείου — και, επομένως, της ενώσεως ή της ομοσπονδίας — καλείται υποχρεωτικά να αποφανθεί επί των τροποποιήσεων του καταστατικού, της διασπάσεως ή διαλύσεως, της συγχωνεύσεως με άλλο αλληλασφαλιστικό ταμείο, καθώς και της συνάψεως δανείου του οποίου η φύση και το ύψος καθορίζονται με διά-

ταγμα. Δικαίωμα ψήφου έχουν όλα τα μέλη του ταμείου (άρθρο L. 125-1).

9. Το διάταγμα 86-1359, της 30ής Δεκεμβρίου 1986 [5], διευκρινίζει στα παραρτήματά του το τυποποιημένο κείμενο καταστατικού των ασφαλιστικών ταμείων και τις διάταξεις που πρέπει υποχρεωτικώς να περιέχουν. Μεταξύ των διατάξεων αυτών περιλαμβάνεται η ευχέρεια κάθε ενώσεως ή ομοσπονδίας να κατανέμει τις ψήφους της γενικής συνελεύσεως μεταξύ των συμμετεχόντων αλληλασφαλιστικών ταμείων, είτε κατ' αναλογία προς τον αριθμό των μετεχόντων σε καθένα από αυτά είτε κατ' αναλογία προς τις εισφορές που καταβάλλονται είτε, ακόμη, κατ' ακολουθία των δύο αυτών κριτηρίων σε συνδυασμό μεταξύ τους (άρθρο 26).

10. Ένας τυποποιημένος κανονισμός των κέντρων πωλήσεως οπτικών αλληλασφαλιστικών ταμείων περιλαμβάνεται στο παράρτημα 2 του διατάγματος 64-827, της 23ης Ιουλίου 1964, που προσδιορίζει τις διατάξεις του κανονισμού αυτού που έχουν υποχρεωτικό χαρακτήρα [6].

Μεταξύ των υποχρεωτικών αυτών διατάξεων έχει σημασία να παρατεθεί αυτή που αφορά την ανυπαρξία χωριστής νομικής προσωπικότητας κέντρου πωλήσεως οπτικών (άρθρο 1), καθώς και αυτή που προβλέπει ότι η κατάργηση του κέντρου πρέπει να αποφασιστεί από τη γενική συνέλευση σύμφωνα με τη διαδικασία που προβλέπεται για την τροποποίηση του καταστατικού (άρθρο 36).

5 — *Journal officiel de la République française*, σ. 16013.

6 — *Journal officiel de la République française*, σ. 7329.

Η κοινοτική ρύθμιση

11. Στον τομέα των ασφαλίσεων το κοινοτικό δίκαιο εξελίχθηκε σε τρία στάδια:

— μια πρώτη «γενιά» οδηγιών (η οδηγία 79/267 [7], όσον αφορά τις ασφαλίσεις ζωής και η οδηγία 73/239, όσον αφορά τις λοιπές ασφαλίσεις, αμφότερες προπαρατεθείσες) αποσκοπούσε στη διασφάλιση της αποτελεσματικής ασκήσεως του δικαιώματος εγκαταστάσεως των ασφαλιστικών επιχειρήσεων·

— μια δεύτερη «γενιά» οδηγιών (η οδηγία 90/619/ΕΟΚ όσον αφορά τις ασφαλίσεις ζωής και η οδηγία 88/357/ΕΟΚ για τις λοιπές πλην ζωής ασφαλίσεις) διευκόλυνε την πραγματική άσκηση της εν λόγω ασφαλιστικής δραστηριότητας, υπό καθεστώς ελεύθερης παροχής υπηρεσιών·

— τέλος, μια τρίτη «γενιά» οδηγιών (οδηγία 92/96/ΕΟΚ [8], όσον αφορά τις ασφαλίσεις ζωής, και η οδηγία 92/49, όσον αφορά τις λοιπές πλην της ζωής ασφαλίσεις) επιδίωξε την πλήρη υλοποίηση της εσωτερικής αγοράς στον τομέα των ασφαλίσεων, με βάση τη αρχή της ενιαίας διοικητικής άδειας και με βάση το ότι η χρηματοοικονομική εποπτεία υπάγεται στην αρμοδιότητα των αρχών του κρά-

7 — Πρώτη οδηγία του Συμβουλίου της 5ης Μαρτίου 1979, περί συντονισμού των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων που αφορούν την ανάληψη της δραστηριότητας της πρωτασφαλίσεως ζωής και την άσκηση αυτής (ΕΕ ειδ. έκδ. 06/002, σ. 57).

8 — Οδηγία του Συμβουλίου, της 10ης Νοεμβρίου 1992, για τον συντονισμό των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων που αφορούν την πρωτασφάλιση ζωής, και για την τροποποίηση των οδηγιών 79/267 και 90/619/ΕΟΚ (τρίτη οδηγία σχετικά με την ασφάλεια ζωής) (ΕΕ L 360, σ. 1).

τους στο οποίο η ασφαλιστική εταιρία έχει την έδρα της.

12. Επομένως, ο κοινοτικός νομοθέτης θέλησε, αφενός, οι ασφαλιστικές εταιρίες να μπορούν να ασκούν ελεύθερα την δραστηριότητά τους και, αφετέρου, οι πολίτες της Κοινότητας να μπορούν να έχουν ελεύθερη πρόσβαση στο μεγαλύτερο δυνατό φάσμα ασφαλίσεων που παρέχονται εντός της Κοινότητας, διασφαλίζοντάς τους την αναγκαία νομική και οικονομική προστασία.

13. Ο πρώτος σκοπός επέβαλε ότι οι ασφαλιστικές επιχειρήσεις με άδεια λειτουργίας σε κάθε κράτος μέλος μπορούν να ασκούν τη δραστηριότητά τους σε όλη την Κοινότητα, τόσο υπό καθεστώς εγκαταστάσεως όσο και παροχής υπηρεσιών. Προς το σκοπό αυτό, οι οδηγίες της τρίτης γενιάς προέβησαν στην επιλογή που συνίσταται στην «[...] επίτευξη βασικής, αναγκαίας και επαρκούς εναρμόνισης για την αμοιβαία αναγνώριση των αδειών και των συστημάτων προληπτικού ελέγχου, επιτρέπουσας τη χορήγηση ενιαίας άδειας με ισχύ σε όλη την Κοινότητα και την εφαρμογή της αρχής του ελέγχου από το κράτος μέλος καταγωγής» [9].

14. Η τελευταία αυτή αρχή συνεπάγεται ότι κάθε κράτος μέλος πρέπει να επιβλέπει τη χρηματοοικονομική ευρωστία των ασφαλιστικών επιχειρήσεων που υπόκεινται στον έλεγχό του και, ειδικότερα, τη φερεγγυότητά τους και τη σύσταση επαρκών τεχνικών αποθεματικών. Πρέπει επίσης να λαμβάνει πρόνοια ώστε τα αποθεματικά να εκφράζονται με νομισματικώς αντίστοιχα στοιχεία ενεργητικού. Επομένως, ήταν ειδικά αναγκαίο να συντονιστούν οι εν προκειμένω εθνικοί κανόνες σε ένα καθεστώς αμοιβαίας αναγνωρίσεως των αδειών και των συστημάτων προληπτικού ελέγχου.

15. Προς τον ίδιο αυτό σκοπό, οι κοινοτικές διατάξεις απαγορεύουν ο εταιρικός σκοπός των ασφαλιστικών επιχειρήσεων να εκτείνεται σε άλλου είδους εμπορικές δραστηριότητες. Το άρθρο 8, παράγραφος 1, στοιχείο β', στις οδηγίες 73/239 και 79/267, έχει συνεπώς πανομοιότυπη διατύπωση, δυνάμει της οποίας το κράτος μέλος καταγωγής απαιτεί οι ασφαλιστικές επιχειρήσεις να «[...] περιορίζουν το σκοπό τους στην ασφαλιστική δραστηριότητα και στις εργασίες που προκύπτουν άμεσα από αυτήν, εξαιρουμένης κάθε άλλης εμπορικής δραστηριότητας».

16. Επιπλέον, το άρθρο 8, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 73/239 διευκρινίζει ότι, στη Γαλλία, οι ασφαλιστικές επιχειρήσεις οφείλουν να υιοθετήσουν μια από τις ακόλουθες μορφές: «société anonyme», «société à forme mutuelle», «mutuelle», «union de mutuelles». Μετά την τροποποίηση που επήλθε με την οδηγία 92/49, η ίδια αυτή διάταξη περιέχει τις ακόλουθες νομικές μορφές: «société anonyme», «société d'assurance mutuelle», «institution de prévoyance régie par le code de la sécurité sociale», «institution de prévoyance régie par le code rural», «mutuelles régies par le code de la mutualité».

9 — Πέμπτη αιτιολογική σκέψη των οδηγιών 92/49 και 92/96.

17. Η εναρμόνιση είχε ήδη εφαρμοστεί στις διατάξεις των κρατών μελών που αφορούσαν την υποχρεωτική σύσταση τεχνικών αποθεματικών, ως εγγύηση των αναλαμβανομένων από τις ασφαλιστικές επιχειρήσεις υποχρεώσεων. Η τρίτη γενιά οδηγιών για τις ασφαλίσεις αποτέλεσε εξέλιξη βάσει των ίδιων αρχών, διότι σκοπός ήταν «ο συντομισμός των κανόνων σχετικά με τη διαφοροποίηση, τη γεωγραφική κατανομή και τη νομισματική αντιστοιχία των στοιχείων ενεργητικού που συνιστούν τα τεχνικά αποθεματικά προκειμένου να διευκολυνθεί η αμοιβαία αναγνώριση των διατάξεων των κρατών μελών [10]».

18. Προς τον σκοπό αυτόν, τα άρθρα που αφορούν τα τεχνικά αποθεματικά που περιέχονται στις οδηγίες της πρώτης γενιάς (άρθρο 15 της οδηγίας 73/239 και άρθρο 17 της οδηγίας 79/267) έλαβαν νέα διατύπωση. Κατά τις διατάξεις αυτές, το κράτος μέλος καταγωγής οφείλει να επιβάλλει σε κάθε ασφαλιστική επιχείρηση την υποχρέωση συστάσεως επαρκών τεχνικών αποθεματικών για το σύνολο των δραστηριοτήτων της. Το ποσό αυτών των αποθεματικών πρέπει να προσδιορίζεται βάσει των κανόνων της οδηγίας 91/674/ΕΟΚ [11] ή της οδηγίας 92/96. Τα τεχνικά αποθεματικά που συνδέονται με το σύνολο των δραστηριοτήτων της επιχειρήσεως πρέπει να βρίσκονται σε νομισματική αντιστοιχία προς τα στοιχεία του ενεργητικού.

19. Οι οδηγίες ρυθμίζουν το νομικό καθεστώς της διαφοροποιήσεως, της γεωγραφικής κατανομής και της νομισματικής αντιστοιχίας των στοιχείων ενεργητικού. Συγκεκριμένα, μόνον ορισμένες κατηγορίες στοιχείων ενεργητικού (δηλαδή ορισμένες επενδύσεις, πιστώσεις και άλλα στοιχεία) μπορούν να συνιστούν τα τεχνικά αποθεματικά. Τα κράτη οφείλουν επιπλέον να απαιτούν κάθε ασφαλιστική επιχείρηση να μην επενδύει περισσότερο από ένα ορισμένο ποσοστό των ακαθάριστων τεχνικών αποθεματικών της σε ορισμένα είδη στοιχείων ενεργητικού.

20. Τα στοιχεία ενεργητικού που δεν αντιστοιχούν σε τεχνικά αποθεματικά συνιστούν αυτό που θα μπορούσε να αποκληθεί «ελεύθερη βάρους περιουσία» ή «διαθέσιμη περιουσία», ή ακόμα «μη δεσμευμένη» της ασφαλιστικής επιχειρήσεως.

21. Το άρθρο 18, παράγραφος 1, της οδηγίας 73/239, όπως ισχύει σήμερα, διευκρινίζει τα εξής: «τα κράτη μέλη δεν θεσπίζουν κανένα κανόνα σχετικά με την επιλογή των στοιχείων ενεργητικού που υπερβαίνουν τα στοιχεία που καλύπτουν τα τεχνικά αποθεματικά που αναφέρονται στο άρθρο 15».

22. Τέλος, σύμφωνα με το άρθρο 57, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας 92/49, τα κράτη μέλη θεσπίζουν, το αργότερο έως τις 31 Δεκεμβρίου 1993, τις νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις που είναι αναγκαίες για να συμμορφωθούν με την εν λόγω οδηγία και τις θέτουν σε ισχύ το αργότερο την 1η Ιουλίου 1994.

23. Δεδομένου ότι η Γαλλική Δημοκρατία δεν προσάρμοσε το εσωτερικό της δίκαιο προς την προπαρατεθείσα ρύθμιση όσον

10 — Δέκατη τρίτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 92/49 και δεκάτη πέμπτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 92/96.

11 — Οδηγία του Συμβουλίου, της 19ης Δεκεμβρίου 1991, για τους ετήσιους και τους ενοποιημένους λογαριασμούς των ασφαλιστικών επιχειρήσεων (ΕΕ L 374, σ. 7).

αφορά τα «ταμεία αλληλασφαλίσεως που διέπονται από τον κώδικα αλληλασφαλίσεως», το Δικαστήριο την καταδίκασε στο πλαίσιο διαδικασίας λόγω παραβάσεως με την απόφασή του της 16ης Δεκεμβρίου 1999 [12].

Περιστατικά

24. Κατόπιν αιτήσεως, αντιστοίχως, της Adour Mutualité (στο εξής: Adour) και της Mutualité française Union des Pyrénées-Atlantiques (στο εξής: UPA), ο νομάρχης του διοικητικού διαμερίσματος Pyrénées-Atlantiques ενέκρινε, με αποφάσεις της 10ης Μαΐου 1995 και της 20ής Μαΐου 1996, τους κανονισμούς που αφορούν κέντρα πωλήσεως οπτικών.

25. Από τις παρατηρήσεις που κατέθεσε η Association basco-béarnaise des opticiens indépendants (στο εξής: ABBOI), ο τοπικός οργανισμός που εκπροσωπεί τα συμφέροντα των επαγγελματιών στον τομέα της οπτικής και η προσφεύγουσα της κύριας δίκης, προκύπτει ότι η Adour είναι ένα ταμείο αλληλασφαλίσεως που παρέχει στα μέλη της συμπληρωματικές υπηρεσίες ασφαλίσεως κατά ασθενείας και τις υπηρεσίες ενός κέντρου πωλήσεως οπτικών, ενώ η UPA είναι μια ένωση αλλαλληλασφαλιστικών ταμείων που διαχειρίζεται διάφορα έργα κοινωνικής ασφαλίσεως αλληλασφαλιστικού χαρακτήρα, χωρίς να ασκεί καμία ασφαλιστική δραστηριότητα.

26. Η ABBOI προσέβαλε τις δύο αποφάσεις του νομάρχη ενώπιον του tribunal administratif de Pau, αρμοδίου δικαστηρίου διοικητικών διαφορών, το οποίο επέτρεψε στην UPA και στην Adour να παρέμβουν υπέρ του νομάρχη.

27. Ενώπιον του Tribunal αυτού, η ABBOI προέβαλε ότι οι αποφάσεις του νομάρχη είναι παράνομες, διότι στηρίζονται σε διατάξεις ασυμβίβαστες προς αυτή την οδηγία 73/239, όπως έχει τροποποιηθεί, προς την οποία δεν έχει συμμορφωθεί το γαλλικό δίκαιο εντός των προθεσμών που τάχθηκαν όσον αφορά ειδικότερα το άρθρο 8, παράγραφος 1, στοιχείο β'.

28. Το αιτούν δικαστήριο αναγνωρίζει ότι δεν διακρίνει στη δικογραφία στοιχεία που να του επιτρέπουν να δεχθεί, αφενός, ότι μια ένωση αλληλασφαλιστικών ταμείων, που δεν ασκεί ασφαλιστική δραστηριότητα, εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας και, αφετέρου, ότι οι διατάξεις της οδηγίας αυτής έχουν την έννοια ότι δεν επιτρέπουν στη διοικητική αρχή να εγκρίνει, σύμφωνα με την εφαρμοστέα εθνική ρύθμιση, το καταστατικό ενός οργανισμού αλληλασφαλίσεως ο οποίος ασκεί εμπορική δραστηριότητα.

29. Κατά συνέπεια, το tribunal administratif διέταξε την αναστολή της διαδικασίας και την υποβολή στο Δικαστήριο, σύμφωνα με το

12 — Απόφαση C-239/98, Επιτροπή κατά Γαλλίας (Συλλογή 1999, σ. I-8935).

άρθρο 177 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρο 234 ΕΚ) των ακολούθων ερωτημάτων:

«1) Έχει το άρθρο 8, παράγραφος 1, στοιχείο β', της οδηγίας 73/239/ΕΟΚ την έννοια ότι εμποδίζει την εφαρμογή των άρθρων L. 123-1 και L. 123-2 του γαλλικού code de la mutualité, τα οποία επιτρέπουν σε αλληλασφαλιστικά ταμεία, που ασκούν μόνον ασφαλιστικές δραστηριότητες, να δημιουργούν μεταξύ τους αλληλασφαλιστικές οργανώσεις διαθέτουσες νομική προσωπικότητα και νομική αυτονομία και ασκούσες εμπορικές δραστηριότητες στον τομέα της οπτικής;

2) Αν το γαλλικό δίκαιο είναι ασυμβίβαστο προς τις διατάξεις της οδηγίας [73/239], είναι γενική και απόλυτη η απαγόρευση ασκήσεως εμπορικής δραστηριότητας όσον αφορά αλληλασφαλιστική οργάνωση, η οποία δημιουργείται από αλληλασφαλιστικά ταμεία έχοντα ως μόνη δραστηριότητα την ασφάλιση, ή οι αρμόδιες αρχές του κράτους μέλους έχουν τη δυνατότητα να καθορίζουν τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες μπορεί να ασκείται η εμπορική δραστηριότητα και τους τομείς στους οποίους αυτή πρέπει να περιορίζεται;»

Επί του παραδεκτού

30. Η Ολλανδική Κυβέρνηση, ως παρεμβαίνουσα, φρονεί ότι τα υποβληθέντα από το tribunal administratif de Pau ερωτήματα δεν πληρούν τις ελάχιστες προϋποθέσεις παραδεκτού.

Κατά την εν λόγω Κυβέρνηση, η διάταξη περί παραπομπής δεν περιέχει σαφή ένδειξη προκειμένου να προσδιοριστεί αν είναι εφαρμοστέα η οδηγία 73/239. Αφενός, δεν περιγράφει ούτε τη φύση ούτε το αντικείμενο της δραστηριότητας των αλληλασφαλιστικών ταμείων, οπότε δεν είναι δυνατόν να επαληθευθεί αν τα ταμεία αυτά πραγματοποιούν δραστηριότητες ιδιωτικής ασφαλίσεως, που καλύπτονται από την οδηγία, ή αν, αντιθέτως, δεν υπόκεινται στην οδηγία αυτή, διότι οι πράξεις τους εμπίπτουν στο υποχρεωτικό καθεστώς κοινωνικής ασφαλίσεως κατά την έννοια της αποφάσεως της 26ης Μαρτίου 1996, García κ.λπ. [13]. Αφετέρου, η διάταξη αυτή δεν διευκρινίζει ούτε κατά πόσον ο φορέας που διαχειρίζεται το κέντρο πωλήσεως οπτικών διακρίνεται από τα συμβεβλημένα αλληλασφαλιστικά ταμεία ούτε ποιες δραστηριότητες πραγματοποιεί ο φορέας αυτός, στοιχεία απαραίτητα προκειμένου να προσδιοριστεί η εν προκειμένω δυνατότητα εφαρμογής του άρθρου 8, παράγραφος 1, στοιχείο β', της οδηγίας.

31. Κατά πάγια νομολογία [14], για να μπορέσει το Δικαστήριο να δώσει χρήσιμη απάντηση στο εθνικό δικαστήριο και οι ενδιαφερόμενοι διάδικοι να μπορέσουν, σύμφωνα με το άρθρο 20 του Οργανισμού ΕΚ του Δικαστηρίου, να ασκήσουν πλήρως το δικαίωμά τους καταθέσεως παρατηρήσεων, είναι σημαντικό να καθορίζει το εθνικό δικαστήριο το πραγματικό και κανονιστικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσονται τα ερωτήματα που υποβάλλει ή, τουλάχιστον, να

13 — C-238/94 (Συλλογή 1996, σ. I-1673, σκέψη 10).

14 — Βλ., μεταξύ άλλων, την διάταξη της 21ης Απριλίου 1999, συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-28/98 και C-29/98, Charreire et Hirtsmann (Συλλογή 1999, σ. I-1963).

εξηγεί τις πραγματικές καταστάσεις επί των οποίων στηρίζονται τα ερωτήματα αυτά.

Επομένως, πρέπει να κηρύσσεται προδήλως απαράδεκτη η αίτηση εθνικού δικαστηρίου που δεν περιέχει καμία ένδειξη ανταποκρινόμενη στις προπαρατεθείσες απαιτήσεις, ούτε όσον αφορά το πραγματικό και νομικό πλαίσιο της υποθέσεως της οποίας έχει επιληφθεί, ούτε όσον αφορά τους λόγους για τους οποίους θεωρεί αναγκαία την υποβολή ερωτημάτων στο Δικαστήριο.

32. Έχω τη γνώμη ότι, μολονότι δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι η διάταξη περί παραπομπής, η οποία δεν είναι υπόδειγμα σαφήνειας, περιέχει απλώς και μόνο μια πολύ συνοπτική έκθεση των πραγματικών και νομικών στοιχείων στα οποία ανάγεται η διαφορά, παρά ταύτα είναι δυνατόν να συναχθεί από τα προδικαστικά ερωτήματα το σύνολο των ουσιωδών στοιχείων προκειμένου να παρασχεθεί στο εθνικό δικαστήριο επωφελής ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου και στους διαδίκους της κύριας δίκης, στα κράτη μέλη και στην Επιτροπή η δυνατότητα να ασκήσουν πράγματι το δικαίωμά τους υποβολής παρατηρήσεων.

Πράγματι, από τα δύο αυτά ερωτήματα μπορεί να συναχθεί ότι το εθνικό δικαστήριο ερωτά αν η οδηγία 73/239, όπως έχει τροποποιηθεί, απαγορεύει στις ασφαλιστικές επιχειρήσεις να δημιουργούν μεταξύ τους οντότητες με διαφορετική νομική προσωπικότητα οι οποίες ασκούν εμπορικές δραστηριότητες και, αν αυτό συμβαίνει, ποιον χαρακτήρα — απόλυτο ή σχετικό — προσλαμβάνει αυτή η απαγόρευση. Οι εκφράσεις «αλληλασφαλιστικά ταμεία που ασκούν μόνον ασφαλιστικές δραστηριότητες» και «αλληλασφαλιστικά ταμεία έχοντα ως μόνη δραστηριότητα την ασφάλιση», που χρησιμοποιεί το αιτούν δικαστήριο στη διατύπωση των ερωτημάτων του, επιτρέπουν να συναχθεί ότι τα εν λόγω αλληλασφαλιστικά ταμεία μπορούν να συστήσουν ασφαλιστικές επιχειρήσεις, κατά την έννοια του άρθρου 1 της οδηγίας 92/49, και ότι δεν ασκούν δραστηριότητες που περιλαμβάνονται σ' ένα νομικό σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως.

33. Κατά συνέπεια, θεωρώ ότι, υπό τις συνθήκες αυτές, η αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως που υπέβαλε το tribunal administratif de Pau πρέπει να κριθεί παραδεκτή.

Επί της ουσίας

34. Θα υπογραμμίσω εκ προοιμίου ότι από τις πραγματικές περιστάσεις που μνημονεύθηκαν ανωτέρω προκύπτουν δύο διαφορετικές νομικές καταστάσεις: ενώ, στην περίπτωση της Adour, το κέντρο πωλήσεως οπτικών διαχειρίζεται άμεσα ένα άλλο ασφαλιστικό ταμείο, στην περίπτωση της UPA, η διαχείριση αυτή έχει ανατεθεί σε μια ένωση αλληλασφαλιστικών ταμείων που έχουν ιδία νομική προσωπικότητα. Τα ερωτήματα του αιτούντος δικαστηρίου αναφέρονται πάντως στην δεύτερη αυτή περίπτωση. Όπως και αν έχει το ζήτημα, και όπως θα δούμε, η απάντηση που προτείνω έχει εφαρμογή αδιακρίτως και στις δύο καταστάσεις.

Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος

35. Υποβάλλοντας το πρώτο του προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ερωτά αν το κοινοτικό δίκαιο και, ειδικότερα, το άρθρο 8, παράγραφος 1, στοιχείο β', της οδηγίας 73/239, όπως έχει τροποποιηθεί, δεν επιτρέπει εθνική νομοθετική ρύθμιση, όπως η περιεχόμενη στα άρθρα L. 123-1 και L. 123-2 του κώδικα αλληλασφαλίσεως, η οποία επιτρέπει στις ασφαλιστικές επιχειρήσεις να δημιουργούν μεταξύ τους οντότητες με ιδία νομική προσωπικότητα που ασκούν εμπορικές δραστηριότητες.

Το γεγονός ότι οι εν λόγω ασφαλιστικές επιχειρήσεις επέλεξαν τη μορφή του αλληλασφαλιστικού ταμείου και ότι οι οντότητες που συγκροτούν εξυπηρετούν τη διαχείριση ενός κέντρου πωλήσεως οπτικών, μολονότι από άλλες απόψεις μπορεί να έχει σημασία, δεν φαίνεται να ασκεί επιρροή στην απάντηση που καλείται να δώσει το Δικαστήριο. Πράγματι, καθόσον μας ενδιαφέρει, η οδηγία δεν περιέχει ειδικές διατάξεις που εφαρμόζονται ανάλογα με τη νομική μορφή της επιχειρήσεως και ούτε επιφυλάσσει διαφορετική μεταχείριση, ανάλογα με τη φύση τους, στις εμπορικές πράξεις, πλην της ασφαλίσεως, που πραγματοποιούν οι επιχειρήσεις [15].

36. Κατά την ABBOI, προσφεύγουσα της κύριας δίκης, η γαλλική νομοθεσία συνιστά παραβίαση της αρχής της ειδικότητας που εξαγγέλλεται στο άρθρο 8, παράγραφος 1, στοιχείο β', της οδηγίας, καθόσον επιτρέπει στα αλληλασφαλιστικά ταμεία να δημιουργούν ένα φορέα όπως το κέντρο πωλήσεως οπτικών, ακόμη και όταν ο φορέας αυτός έχει ίδια νομική προσωπικότητα. Συγκεκριμένα, δεδομένου ότι το άρθρο L. 123-2 του κώδικα αλληλασφαλίσεως προβλέπει, στην παράγραφο 2, ότι οι συμφωνίες που υιοθετεί νομοτύπως η γενική συνέλευση της ενώσεως είναι υποχρεωτικές για τα αλληλασφαλιστικά ταμεία που είναι μέλη (βλ. το σημείο 7 ανωτέρω), οι οντότητες αυτές μπορούν να κληθούν να φέρουν τις ζημίες της ενώσεως οι οποίες μπορεί να υπερβαίνουν το πόσο της αρχικής τους εισφοράς και των διαθέσιμων πόρων τους. Κατ' αυτόν τον τρόπο, οι χρηματοοικονομικές δυσχέρειες ενός κέντρου πωλήσεως οπτικών το οποίο διαχειρίζεται μια ένωση αλληλασφαλιστικών ταμείων, ή απλώς η ανάγκη χρηματοδοτήσεως των επενδύσεών της, θα μπορούσαν να επηρεάσουν τελικά τη φερεγγυότητα των αλληλασφαλιστικών ταμείων που μετέχουν στην ένωση. Η πτώχευση και η εκκαθάριση του κέντρου πωλήσεως οπτικών μπορεί να έχουν ως κατάληξη μια παρόμοια κατάσταση.

Η ABBOI συνάγει από τα ανωτέρω ότι η γαλλική νομοθεσία, στο παρόν στάδιο εξελίξεώς της, δεν εξασφαλίζει τον πλήρη νομικό, λογιστικό και χρηματοοικονομικό διαχωρισμό μεταξύ της ενώσεως και των αλληλασφαλιστικών ταμείων που είναι μέλη της, αυτό δε κατά παράβαση του άρθρου 8, παράγραφος 1, στοιχείο β', της οδηγίας.

37. Η Adour και η UPA, οι οντότητες που διαχειρίζονται τα κέντρα πωλήσεως οπτικών των οποίων ο κανονισμός αποτελεί το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης, εξέθεσαν σε σχέση με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα ότι το άρθρο 8, παράγραφος 1, στοιχείο β', δεν έχει άμεσα αποτελέσματα, καθόσον τα κράτη μέλη διαθέτουν περιθώρια εκτιμήσεως όταν καθορίζουν αυτό που πρέπει να νοείται ως «ασφαλιστική δραστη-

15 — Πτυχή αναμφιβόλως επικριτέα, de lege ferenda, ενόψει της ιδιαίτερης φύσεως των αλληλασφαλιστικών ταμείων κοινωνικής πρόνοιας που συνδυάζουν μια ασφαλιστική δραστηριότητα, στηριζόμενη σε ίδιες αρχές αλληλεγγύης κατά τον κίνδυνο, και προσοπική κοινωνικής χρησιμότητας.

ριότητα και [...] εργασίες που προκύπτουν άμεσα από αυτήν».

Ως προς το πρώτο ερώτημα, προβάλλουν ότι η οδηγία 73/239 δεν έχει εφαρμογή σε ένωση αλληλασφαλιστικών ταμείων που δεν ασκεί καμία ασφαλιστική δραστηριότητα και έχει προσλάβει χωριστή νομική προσωπικότητα.

38. Στο πλαίσιο της επιχειρηματολογίας που αφιερώνει στο ζήτημα του παραδεκτού, η Ολλανδική Κυβέρνηση φρονεί, επί της ουσίας, ότι η οδηγία 73/239 δεν έχει εφαρμογή σε εθνικό σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως.

39. Η Γαλλική Κυβέρνηση θεωρεί ότι το άρθρο 18, παράγραφος 1, στοιχείο β', της οδηγίας 73/239 στερείται αμέσου αποτελέσματος λόγω της αβεβαιότητας που υφίσταται σε σχέση με τον ορισμό και του περιεχομένου της έννοιας της εμπορικής δραστηριότητας που η διάταξη αυτή αφορά.

40. Κατά την Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, η οδηγία 73/239 δεν απαγορεύει εθνική νομοθεσία επιτρέπουσα σε ασφαλιστικές επιχειρήσεις να συμμετέχουν στη δημιουργία ενός φορέα που έχει προσλάβει ίδια νομική προσωπικότητα και επιδιώκει άλλους πλην της ασφαλίσεως σκοπούς, καθόσον οι υποχρεώσεις των επιχειρήσεων που μετέχουν σ' αυτήν περιορίζονται στις αρχικές τους εισφορές, δεν υπερβαίνουν το ποσό των διαθέσιμων πόρων τους και δεν επηρεάζουν τα τεχνικά τους αποθεματικά ή τα περιθώριά τους φερεγγυότητας.

41. Συντάσσομαι πλήρως προς την άποψη που υποστήριξε η Επιτροπή.

Αναγνωρίζω όλως εξαρχής ότι η λύση που απορρέει από αυτήν ούτε απαγορεύει ούτε επιτρέπει απλώς τη δημιουργία, από τις ασφαλιστικές επιχειρήσεις, οντοτήτων όπως των εν προκειμένω κέντρων πωλήσεως οπτικών. Την εξαρτά εντούτοις από τη μοναδική προϋπόθεση να μην επηρεάζει τα, πλην της ελεύθερης βάρους περιουσίας, κεφάλαια αυτών των επιχειρήσεων. Κατ' εμέ, δεν μπορούν να συναχθούν άλλες αρχές από το ισχύον κοινοτικό δίκαιο. Εναπόκειται στον εθνικό δικαστή να καθορίσει αν είναι δυνατό να δοθεί αποτελεσματικότητα στην αρχή αυτή μέσω της νομολογιακής οδού σ' έναν τομέα ο οποίος δεν έχει προσαρμοσθεί προς το σύνολο των διατάξεων της οδηγίας, όπως αυτή έχει τροποποιηθεί στη συνέχεια, όπως σ' αυτόν των αλληλασφαλιστικών ταμείων που διέπονται από τον κώδικα αλληλασφαλίσεως. Πράγματι, πέραν των δυσχερειών που παρουσιάζει ο προσωπικός χαρακτήρας των αλληλασφαλιστικών ταμείων, είναι πιθανόν το καθεστώς, στο παρόν στάδιο εξελίξεώς του, στο οποίο υπάγονται τα εν λόγω ταμεία, να μην περιέχει παραμέτρους ισοδύναμους προς αυτήν της «ελεύθερης βάρους περιουσίας» ή να μη συμπίπτει προς αυτό στο οποίο αναφέρεται η κοινοτική νομοθεσία [16].

16 — Του οποίου οι κανόνες ασφάλειας είναι πιο απαιτητικοί από αυτούς που διέπουν ήδη τα αλληλασφαλιστικά ταμεία. Βλ., συναφώς, Jean-Charles, G., και Lafargue, G., *Les mutuelles face à l'Europe*, Παρίσι, 1994, σ. 62.

42. Αρχίζω κατ' αρχάς απορρίπτοντας τις αντιρρήσεις που διατυπώθηκαν κατά της λύσεως αυτής.

43. Κατά την Ολλανδική Κυβέρνηση, οι διατάξεις της οδηγίας δεν έχουν εφαρμογή σε νομική κατάσταση που διέπεται από ένα καθεστώς κοινωνικής ασφαλίσεως. Συγκεκριμένα, το κοινοτικό δίκαιο δεν επηρεάζει την αρμοδιότητα των κρατών μελών να οργανώνουν το σύστημά τους κοινωνικής ασφαλίσεως [17].

Εν πάση περιπτώσει, όπως διευκρίνισα προηγουμένως (βλ. το σημείο 32 ανωτέρω), τίποτα δεν επιτρέπει να υποτεθεί ότι η Adour και η UPA — ή, ακριβέστερα, τα αλληλασφαλιστικά ταμεία που αποτελούν τη δεύτερη — είναι οντότητες επιφορτισμένες με τη διαχείριση του υποχρεωτικού συστήματος κοινωνικής ασφαλίσεως. Η δικογραφία δεν περιέχει καμία ένδειξη ως προς τη φύση των δραστηριοτήτων των αλληλασφαλιστικών ταμείων που είναι μέλη της UPA. Η Adour είναι, σύμφωνα με τη δήλωση της ABBOI (βλ. το σημείο 25 ανωτέρω), αλληλασφαλιστικό ταμείο που παρέχει υπηρεσίες συμπληρωματικής ασφαλίσεως ασθενείας, πράγμα που φαίνεται μάλλον να υποδηλώνει ότι δεν δραστηριοποιείται στο πλαίσιο της υποχρεωτικής κοινωνικής προστασίας, στοιχείο που προσιδιάζει στην κοινωνική ασφάλιση, αλλά ότι, εν πάση περιπτώσει, παρέχει μια εν μέρει εναλλακτική δυνατότητα στην κάλυψη ασθενείας που ασφαλίζεται από το προβλεπόμενο από τον νόμο σύστημα. Η δραστηριότητα αυτή εμπίπτει ρητά στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας [18]. Τέλος, από τη διάταξη περί παραπομπής προκύπτει ότι τόσο η Adour όσο και η UPA είναι οντότητες που υπόκεινται στον κώδικα αλληλασφαλίσεως και έχουν συσταθεί με νομική μορφή που προβλέπει το άρθρο 8, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας (βλ. το σημείο 16 ανωτέρω), πράγμα που επιτρέπει την εκδοχή ότι δεν είναι επιφορτισμένες με τη διαχείριση του προβλεπόμενου από το νόμο συστήματος κοινωνικής ασφαλίσεως [19].

Υπό τις περιστάσεις αυτές, επιβάλλεται να ληφθεί υπόψη μόνον η διατύπωση του προδικαστικού ερωτήματος το οποίο αφορά σαφέστατα την περίπτωση των «αλληλασφαλιστικών ταμείων που ασκούν μόνον ασφαλιστικές δραστηριότητες». Αρκεί να περιορισθεί το περιεχόμενο της απαντήσεως στην ύπαρξη ή όχι αυτής της προϋποθέσεως, στοιχείο του οποίου η επαλήθευση εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο [20].

44. Κατά την Adour και την UPA, η οδηγία 73/239 δεν έχει εφαρμογή σε ένωση αλληλασφαλιστικών ταμείων η οποία δεν ασκεί καθ' αυτή καμία ασφαλιστική δραστηριότητα. Μολονότι η αντίρρηση αυτή διατυπώθηκε σε σχέση με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, πρέπει, χάριν σαφήνειας της αναπτύξεως των απόψεών μου, να την απορρίψω σ' αυτό το στάδιο της αναλύσεως. Αρκεί προς τούτο η παρατήρηση ότι, μολονότι είναι δυνατό μια ένωση αλληλασφαλιστικών ταμείων όπως η εν προκειμένω να μην εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας και, τελικά, της αρχής της αποκλειστικότητας που αυτή εξαγγέλλει, γεγονός παραμένει ότι και οι δύο

17 — Βλ. το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της οδηγίας 73/239, καθώς και τις αποφάσεις της 7ης Φεβρουαρίου 1984, 238/82, Duphar κ.λπ. (Συλλογή 1984, σ. 523, σκέψη 16), και της 17ης Φεβρουαρίου 1993, συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-159/91 και C-160/91, Poucet και Pistre (Συλλογή 1993, σ. I-637, σκέψη 6).

18 — Όπως μπορεί να συναχθεί, ειδικότερα, από το γράμμα του άρθρου 54 της οδηγίας 92/49.

19 — Εντούτοις, είναι αληθές ότι το άρθρο L. 111-2 του κώδικα αλληλασφαλίσεως προβλέπει, στην τελευταία του παράγραφο, ότι, με την επιφύλαξη της δικής τους ρυθμίσεως τα αλληλασφαλιστικά ταμεία που διαχειρίζονται ένα υποχρεωτικό σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως υπόκεινται στον εν λόγω κώδικα. Οι εκπρόσωποι της Adour και της UPA δεν κατόρθωσαν δυστυχώς κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, να διαλύσουν τις αμφιβολίες ως προς το ζήτημα αν ασκούσαν ή όχι αυτή τη διαχείριση για λογαριασμό του εντολέα τους.

20 — Σ' αυτό εναπόκειται επίσης να καθορίσει αν συντρέχει ή όχι μια από τις περιπτώσεις μη εφαρμογής της οδηγίας, στις οποίες αναφέρονται τα άρθρα 2 και 3 αυτής.

έχουν εφαρμογή σε κάθε ένα από τα αλληλασφαλιστικά ταμεία που αποτελούν την ένωση, οπότε είναι απολύτως δικαιολογημένο να εξεταστεί η έκταση στην οποία τα αλληλασφαλιστικά αυτά ταμεία μπορούν να ασκούν εμπορικές δραστηριότητες εκτός της ασφαλίσεως, έστω και μέσω παρενθέτου νομικού προσώπου.

45. Η Adour και η UPA θεωρούν επίσης ότι το άρθρο 8, παράγραφος 1, στοιχείο β', δεν έχει άμεσο αποτέλεσμα, καθόσον ο εθνικός νομοθέτης δεν καθορίζει την έννοια «ασφαλιστική δραστηριότητα και [...] εργασίες που προκύπτουν άμεσα από αυτήν». Η Γαλλική Κυβέρνηση υποστηρίζει την ίδια άποψη σε σχέση με την έννοια «εμπορική δραστηριότητα» [21].

46. Οι αντιρρήσεις αυτές στερούνται ερείσματος. Το άρθρο 8, παράγραφος 1, στοιχείο β', που εισήχθη στην οδηγία 73/239 με την οδηγία 92/49 (βλ. το σημείο 15 ανωτέρω), θέτει την αρχή που αποκαλείται «αρχή της αποκλειστικότητας», δυνάμει της οποίας οι ασφαλιστικές επιχειρήσεις οφείλουν να περιορίζουν τον ασφαλιστικό τους σκοπό στις δραστηριότητες που προβλέπονται σ' αυτή την οδηγία και στις εργασίες που προκύπτουν άμεσα απ' αυτήν, εξαιρουμένης κάθε άλλης εμπορικής δραστηριότητας. Η οδηγία καθορίζει με ακρίβεια το πεδίο της εφαρμογής που περιορίζεται, γενικώς, στην πρόσβαση και την άσκηση της μη μισθωτής δραστηριότητας της πρωτασφαλίσεως στους δεκαοχτώ κλάδους που αναφέρονται στο τμήμα Α του παραρτήματός της [22] (άρθρο 1). Τα άρθρα 2, 3 και 4 απαριθμούν τις προϋποθέσεις μη εφαρμογής λόγω του είδους δραστηριότητας (τις ασφαλίσεις του κλάδου ζωής και τις πρόσθετες ασφαλίσεις, τις ασφαλίσεις προσόδου, τις ασφαλίσεις που περιλαμβάνονται σε σύστημα κοινωνικών ασφαλίσεων, τις εργασίες κεφαλαιοποιήσεως και τις εργασίες που δεν συνεπάγονται τη δημιουργία λογιστικώς ισοδυνάμων τεχνικών αποθεματικών) και της μορφής ή των χαρακτηριστικών της ασφαλιστικής επιχειρήσεως (ορισμένων ειδικών αλληλασφαλιστικών ταμείων και οργανισμών δημοσίου δικαίου).

Εξάλλου, η οδηγία δεν επιτρέπει προσαρμογές ή παρεκκλίσεις από αυτή την αρχή [23].

47. Κατά συνέπεια, θεωρώ ότι η διατύπωση της αρχής της αποκλειστικότητας που περιέχει η οδηγία τηρεί τις αναγκαίες προϋποθέσεις ακρίβειας και ανυπαρξίας αιρέσεων προκειμένου να μπορεί να τύχει άμεσης επικλήσεως.

48. Όσον αφορά την παρούσα περίπτωση, δεν χωρεί αμφιβολία ότι η δραστηριότητα ενός κέντρου πωλήσεως οπτικών, η οποία συνίσταται, προφανώς [24], στην πώληση γενικώς προς το κοινό προϊόντων όπως, μεταξύ άλλων, γυαλιών ηλίου και φακών επαφής, δεν είναι ασφαλιστική δραστηριότητα και ότι δεν μπορεί να υποστηριχθεί ότι προκύπτει

21 — Η εν λόγω Κυβέρνηση δεν κατόρθωσε εντούτοις να εξηγήσει κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, απαντώντας σε ερώτηση του Δικαστηρίου και, ειδικότερα, στην ερώτηση που της έθεσα, σε τι συνίσταται η διευκρίνιση στην οποία προέβη ο Γάλλος νομοθέτης σε σχέση με άλλες νομικές μορφές που μπορούν να υιοθετήσουν οι ασφαλιστικές επιχειρήσεις και οι οποίες αποτέλεσαν το αντικείμενο της μεταφοράς στο εθνικό δίκαιο, ήτοι αυτές που διέπονται από τον κώδικα ασφαλίσεων (société anonyme, société d'assurance mutuelle), ή από τον κώδικα κοινωνικής ασφαλίσεως ή τον αγροτικό κώδικα (institutions de prévoyance).

22 — Μετά την τροποποίηση που επήλθε με την οδηγία 84/641/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 10ης Δεκεμβρίου 1984, για την τροποποίηση, όσον αφορά ιδίως την τουριστική βοήθεια, της πρώτης οδηγίας (ΕΕ L 339, σ. 21).

23 — Διαφορετικά απ' ότι συμβαίνει, παραδείγματος χάριν, σε σχέση με την αρχή που αποκαλείται «αρχή της ειδικότητας» η οποία επιβάλλει τον διαχωρισμό των ασφαλιστικών δραστηριοτήτων του κλάδου ζωής και των άλλων.

24 — Βλ. τη συμβολαιογραφική πράξη που επισυνάπτεται στις παρατηρήσεις της ABBOI.

άμεσα από αυτήν[25]. Δεν μπορούν να την αφορούν ούτε οι προϋποθέσεις εξαιρέσεως που προβλέπονται στα άρθρα 2, 3 και 4 της οδηγίας. Είναι σαφές, αντιθέτως, ότι συνιστά δραστηριότητα εμπορικού χαρακτήρα. Το γεγονός ότι ο επιφορτισμένος με τη διαχείριση φορέας δεν επιδιώκει κανένα κερδοσκοπικό σκοπό δεν ασκεί καμία επιρροή έναντι αυτού του χαρακτηρισμού[26]. Προς στήριξη αυτής της απόψεως μπορεί να αναφερθεί το κριτήριο που δέχεται το Δικαστήριο στο πλαίσιο του δικαίου του ανταγωνισμού και κατά το οποίο «η έννοια της επιχειρήσεως καλύπτει κάθε φορέα ο οποίος ασκεί οικονομική δραστηριότητα, ανεξάρτητα από το νομικό καθεστώς που τον διέπει και τον τρόπο της χρηματοδοτήσεώς του»[27]. Εν πάση περιπτώσει, είναι προτιμότερο να αναφερθώ στη ratio legis της επίδικης διατάξεως. Όπως εξέθεσε το Δικαστήριο, «η απαγόρευση που επιβάλλεται στις ασφαλιστικές επιχειρήσεις να ασκούν εμπορικές δραστηριότητες άσχετες προς την ασφαλιστική δραστηριότητα, απαγόρευση η οποία προβλέπεται στο άρθρο 8, παράγραφος 1, στοιχείο β', των οδηγιών 73/239 και 79/267, όπως αυτό έχει τροποποιηθεί, αποσκοπεί ιδίως στην προστασία των συμφερόντων των ασφαλισμένων έναντι των κινδύνων που θα μπορούσε να δημιουργήσει η άσκηση τέτοιων δραστηριοτήτων για την φερεγγυότητα των εν λόγω επιχειρήσεων»[28]. Όμως, δεν χωρεί αμφιβολία ότι η διαχείριση ενός κέντρου πωλήσεως οπτικών δημιουργεί υποχρεώσεις οικονομικής φύσεως που μπορούν να προκαλέσουν ζημίες ικανές να επηρεάσουν την κατάσταση της ασφαλιστικής επιχειρήσεως που πραγματοποιεί αυτή τη διαχείριση. Επομένως, η διαχείριση αυτή εισάγει έναν παράγοντα κινδύνου που δεν έχει καμία σχέση με την ασφαλιστική δραστηριότητα και δεν ελήφθη υπόψη κατά τους προβλέψιμους υπολογισμούς[29].

Ενόψει όλων αυτών των στοιχείων, επιβάλλεται να απορριφθεί η δεύτερη αυτή αντίρρηση και να γίνει δεκτό ότι οι ασφαλιστικές επιχειρήσεις στις οποίες αναφέρεται το άρθρο 8 της οδηγίας δεν μπορούν να περιλαμβάνουν στον κοινωνικό τους σκοπό τη δημιουργία και τη διαχείριση ενός κέντρου πωλήσεως οπτικών προϊόντων[30].

49. Το συμπέρασμα αυτό δεν σημαίνει πάντως απόλυτη απαγόρευση, για τις ασφαλιστικές επιχειρήσεις, να συμμετέχουν, έστω και εμμέσως, σε εμπορικές δραστηριότητες εκτός της ασφαλίσεως. Πράγματι, ο εταιρικός σκοπός δεν επηρεάζεται από οποιαδήποτε συμμετοχή.

25 — Γενικώς, η κοινοτική ρύθμιση περί των ασφαλίσεων προέβλεψε μόνο ειδικές παροχές στον τομέα της τουριστικής αρωγής, που διέπεται από την προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 22, οδηγία 84/641, πλην όμως είναι αληθές ότι αυτές δεν απαγορεύονται από καμία διάταξη.

26 — Πράγμα που, εν πάση περιπτώσει, θα ήταν απλώς βέβαιο για τον φορέα και όχι για τη συγκεκριμένη δραστηριότητα πωλήσεως οπτικών προϊόντων στο κοινό γενικώς, η οποία δύσκολα μπορεί να θεωρηθεί χωρίς περιθώρια κέρδους. Αυτή είναι η αντίληψη του cour d'appel de Douai το οποίο, σε μια απόφαση της 6ης Απριλίου 1998, συνάγει από το άρθρο L. 111-1 του κώδικα αλληλασφαλίσεως (βλ. το σημείο 3 ανωτέρω) ότι αυτός επιβάλλει ένα κέντρο οπτικής που ανήκει σε αλληλασφαλιστικό ταμείο να περιορίζει τις υπηρεσίες του στα μέλη του αλληλασφαλιστικού ταμείου που το διαχειρίζονται (παρατίθεται στην έκθεση του Rocard *Mission mutualité et droit communautaire*, 1999, σ. 9).

27 — Βλ., μεταξύ άλλων, επί της εννοίας της επιχειρήσεως κατά τα άρθρα 85 και 86 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρων 81 ΕΚ και 82 ΕΚ), τις αποφάσεις της 23ης Απριλίου 1991, C-41/90, Höfner και Elser (Συλλογή 1991, σ. I-1979, σκέψη 21)· Poucet και Pistre, προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 17, σκέψη 17· της 19ης Ιανουαρίου 1994, C-364/92, SAT Fluggesellschaft (Συλλογή 1994, σ. I-43, σκέψη 18), και της 16ης Νοεμβρίου 1995, C-244/94, FFSA κ.λπ. (Συλλογή 1995, σ. I-4013, σκέψη 14). Βλ., ειδικότερα, την απόφαση της 21ης Σεπτεμβρίου 1999, συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-115/97 έως C-117/97, Brentjens' (Συλλογή 1999, σ. I-6025, σκέψεις 71 και επ.), με την οποία το Δικαστήριο αναγνώρισε την ιδιότητα της επιχειρήσεως σε έναν φορέα επιφορτισμένο με την διαχείριση, χωρίς κερδοσκοπικό σκοπό, ενός υποχρεωτικού συμπληρωματικού συνταξιοδοτικού συστήματος.

28 — Σκέψη 47 της αποφάσεως Skandia, προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 3.

29 — Σύμφωνα με αυτό που νοείται ως «εμπορική δραστηριότητα εκτός της ασφαλίσεως» στην έκθεση Rocard, προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 26, σ. 29.

30 — Κατ' αυτόν τον τρόπο φαίνεται να το εννοεί ο Γάλλος νομοθέτης όταν τροποποίησε, υπό το φως της οδηγίας 92/49, το καθεστώς των «οργανισμών προνοίας», που διαφέρουν από τις μορφές στις οποίες αναφέρεται το άρθρο 8, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας (βλ. το σημείο 16 ανώτερω), οπότε αυτή «μπορούν να θέτουν σε εφαρμογή υπέρ των μελών τους μια κοινωνική δράση η οποία, όταν υλοποιείται στην εκμετάλλευση συλλογικών κοινωνικών επιτεύξεων, πρέπει να αποτελεί το αντικείμενο διαχειρίσεως ενός ή περισσοτέρων νομικών προσώπων διαφορετικών από τον οργανισμό».

50. Στην υπόθεση που αποτέλεσε την αφορμή για την έκδοση της αποφάσεως Skandia, επρόκειτο για τον αν τα κράτη μέλη μπορούσαν να περιορίσουν την ελευθερία των επιχειρήσεων κατά την επιλογή των διαθεσίμων στοιχείων ενεργητικού, η οποία διασφαλίζεται από το άρθρο 18, παράγραφος 1, της οδηγίας, όπως έχει τροποποιηθεί (βλ. το σημείο 21 ανωτέρω). Όπως επισήμανα στις προτάσεις που ανέπτυξα στην υπόθεση αυτή [31], ο περιορισμός των δραστηριοτήτων των ασφαλιστικών επιχειρήσεων στις δραστηριότητες αυτού του τομέα διατυπώνεται στις οδηγίες με απολύτως σαφείς όρους οι οποίες αναφέρονται στον «εταιρικό σκοπό» τους. Ο σκοπός αυτός πρέπει να περιορίζεται στις ασφαλιστικές δραστηριότητες και σ' αυτές που απορρέουν άμεσα από αυτές. Τίποτα δεν εμποδίζει τις ασφαλιστικές επιχειρήσεις, τηρώντας παράλληλα αυτόν τον κανόνα, να επενδύουν κεφάλαια στις άλλες οντότητες άσχετες προς αυτόν τον τομέα. Αυτό συμβαίνει διότι η κατοχή συμμετοχής στο εταιρικό κεφάλαιο συνιστά μέρος της περιουσίας ενός φυσικού ή νομικού προσώπου, αλλά δεν προϋποθέτει ούτε συνεπάγεται γι' αυτό, κατ' ανάγκη, την άσκηση εμπορικής δραστηριότητας στην οποία επιδίδεται, σε κάθε περίπτωση, η οικεία επιχείρηση.

51. Επομένως, θεωρώ ότι η τοποθέτηση της ελεύθερης βάρους περιουσίας υπό οποιαδήποτε μορφή ενεργητικού, αν δεν αλλοιώνει τον εταιρικό σκοπό της ασφαλιστικής επιχειρήσεως που επενδύει κατ' αυτόν τον τρόπο διαθέσιμα κεφάλαια, δεν πρέπει να θεωρείται «δραστηριότητα εκτός της ασφαλίσεως» απαγορευόμενη σ' αυτό το είδος εταιριών. Μόνο στην περίπτωση κατά την οποία, μέσω των συμμετοχών της, η επιχείρηση επιχειρεί να παρακάμψει τον περιορισμό του εταιρικού σκοπού με τη δημιουργία ενδιαμέσων εταιριών, δια των οποίων ασκεί άλλες δραστηριότητες, οι εθνικές αρχές ελέγχου θα μπορούσαν να επέμβουν, κατά περίπτωση, προκειμένου να αποτραπεί αυτό που θα μπορούσε να προϋποθέτει ουσιώδη τροποποίηση του εταιρικού της σκοπού.

52. Σύμφωνα με τα ανωτέρω, το Δικαστήριο επισήμανε ότι το γράμμα του άρθρου 8, παράγραφος 1, στοιχείο β', της οδηγίας «ουδόλως απαγορεύει στις ασφαλιστικές επιχειρήσεις να κατέχουν, ως τμήμα της ελεύθερης βάρους περιουσίας τους, μετοχές σε εταιρία ασκούσα δραστηριότητα άσχετη προς τις ασφάλειες» [32]. Κατέληξε ότι «η προπαρατεθείσα διάταξη δεν εμποδίζει τις ασφαλιστικές επιχειρήσεις να κατέχουν πτυχές ανωνύμων εταιριών που ασκούν την εμπορική δραστηριότητά τους εκτός του ασφαλιστικού τομέα και στην περιουσία των οποίων περιορίζονται οι χρηματοοικονομικοί κίνδυνοι» [33].

53. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η ίδια λύση έχει εφαρμογή σε κάθε μορφή συμμετοχής σε μια τρίτη οντότητα, εφόσον είναι βέβαιον ότι η ευθύνη της εταιρίας που προβαίνει στη συμμετοχή παραμένει περιορισμένη στο ποσό της εισφοράς της σε κεφάλαιο.

54. Κατά συνέπεια, στο αιτούν δικαστήριο πρέπει να δοθεί απάντηση ότι το άρθρο 8, παράγραφος 1, στοιχείο β', της οδηγίας δεν απαγορεύει σε ασφαλιστική επιχείρηση να συμμετέχει στο κεφάλαιο άλλων οντοτήτων που ασκούν δραστηριότητες εκτός της ασφαλίσεως, εφόσον η εισφορά της δεν υπερβαίνει το ποσό των διαθεσίμων στοιχείων της ενεργητικού και η ευθύνη της περιορίζεται στην εισφορά αυτή.

31 — Συλλογή 1999, σ. I-1881.

32 — Απόφαση Skandia, προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 3, σκέψη 46.

33 — Idem, σκέψη 47.

Επί του δευτέρου προδικαστικού ερωτήματος

55. Υποβάλλοντας το δεύτερο προδικαστικό του ερώτημα, το tribunal administratif de Pau ερωτά αν η απαγόρευση, για έναν οργανισμό αλληλασφαλίσεως, να ασκεί εμπορική δραστηριότητα εκτός της ασφαλίσεως είναι, ενδεχομένως, γενική και απόλυτη ή αν, αντιθέτως, τα κράτη μέλη έχουν τη δυνατότητα να καθορίζουν τις προϋποθέσεις και τους τομείς στους οποίους μπορεί να ασκείται η δραστηριότητα αυτή.

56. Η απάντηση που πρέπει να δοθεί στο ερώτημα αυτό συνάγεται από τη διατύπωση της απαντήσεως που προτείνω για το πρώτο ερώτημα: οι ασφαλιστικές επιχειρήσεις μπορούν να συμμετέχουν στην άσκηση εμπορικών δραστηριοτήτων εκτός της ασφαλίσεως μέσω της εισφοράς, σε τρίτο πρόσωπο, διαθεσίμων στοιχείων του ενεργητικού τους και εφόσον η ευθύνη τους περιορίζεται στην εισφορά αυτή. Κατά τα λοιπά και όπως μπορεί να συναχθεί από το άρθρο 18, παράγραφος 1, της οδηγίας όπως έχει τροποποιηθεί, τα κράτη μέλη δεν έχουν την ευχέρεια να προβλέπουν κανόνες εφαρμοστέους και σ' αυτά τα στοιχεία ενεργητικού.

Πρόταση

57. Κατόπιν των προηγουμένων σκέψεων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στα προδικαστικά ερωτήματα που υπέβαλε το tribunal administratif de Pau ως εξής:

«Η πρώτη οδηγία 73/239/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 24ης Ιουλίου 1973, περί συντονισμού των νομοθετικών, κανονιστικών, και διοικητικών διατάξεων, που αφορούν την ανάληψη δραστηριότητος πρωτασφαλίσεως, εκτός της ασφαλίσεως ζωής, και την άσκηση αυτής, όπως ισχύει κατόπιν της οδηγίας 92/49/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της

18ης Ιουνίου 1992, για τον συντονισμό των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων που αφορούν την πρωτασφάλιση, εκτός της ασφαλίσεως ζωής, και για την τροποποίηση των οδηγιών 73/239/ΕΟΚ και 88/357/ΕΟΚ (τρίτη οδηγία για την πρωτασφάλιση εκτός της ασφαλίσεως ζωής), δεν απαγορεύει σε ασφαλιστική επιχείρηση να κατέχει συμμετοχή στο κεφάλαιο άλλων νομικών προσώπων που ασκούν εμπορικές δραστηριότητες εκτός της ασφαλίσεως, εφόσον η εισφορά της δεν υπερβαίνει τα διαθέσιμα στοιχεία ενεργητικού της και η ευθύνη της περιορίζεται στην εισφορά αυτή.»